

Yngve Hammerlin og Paul Leer-Salvesen

Voldens ansikter: En dialog om ondskab, ansvar og håb. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2014. 266 s. NOK 399.

I 2011 udførte Anders Behring Breivik sit voldelige angreb på de socialdemokratiske unge på Utøya. Netop da var Paul Leer-Salvesen og Yngve Hammerlin i færd med at skrive bogen *Voldens ansikter*. I lyset af tragedien på Utøya spørger forfatterne: Hvad er grundpillerne i vores menneskesyn? Og kan disse piller bære under vægten af Breiviks grusomheder?

Disse spørgsmål diskuterer sociologen Yngve Hammerlin og teologen Paul Leer-Salvesen, der begge er dr.phil. i kriminologi, i en tankevækkende samtale om vold og ondskab. Formelt er samtalen en skriftlig dialog. Den ene skriver et afsnit, som den anden svarer på, og så videre. Teksten hævder ikke at være dokumentation for en faktisk foregået dialog mellem forfatterne, fx en email-korrespondance. Eftersom enkelte replikker tydeligvis er indføjet for at bryde længere afsnit op, må teksten betragtes som et redigeret værk med et bestemt formål, nemlig at inddrage læseren i en venskabelig, erfaringsnær og faglig dialog om vanskelige emner.

Dialogformen gør det muligt for forfatterne at trække nogle tankevækkende linjer mellem deres fagligheder, deres egne erfaringer med vold og den terror, som Breivik repræsenterer. Samlet set formidler bogen et stærkt og udfordrende menneskesyn, hvis grundpiller kan sammenfattes i tre punkter.

For det første understreger forfatterne, at ligegyldigt hvor onde gerninger en gerningsmand begår, bør vi ikke reducere gerningsmanden til et monster. Denne indsigt fastholder Salvesen fra sine år som fængselspræst og Hammerlin fra sin egen opvækst med en far, der styrede familien gennem frygt og fysisk afstraffelse. Ikke kun erfaringsmæssigt, men også filosofisk er det problematisk at udnævne gerningsmænd til monstre, siger forfatterne. For hvis Breivik er et monster, kan vi ikke drage ham personligt til ansvar for hans gerninger. Noget lignende ville have været tilfældet, hvis Breivik var blevet kendt utilregnelig, for så ville sygdomstilstanden fritage ham fra personligt ansvar. Intet menneske er kun sin skæbne, nej, ethvert menneske er også ansvarlig for sine gerninger.

For det andet kan vi ikke reducere gerningsmanden til hans eller hendes gerninger. Enhver gerningsmand har sin historie, som vi også skal forstå. I sit barndomshjem erfarede Hammerlin vold som mere end bare fysisk vold. Volden har også langt mere sofistikerede former eller "ansigter", fx faderens foragt, ligegyldighed og latterliggørelse; hans forsøg på at assimilere familien ind i sit eget ideologiske univers; hans fratagelse af økonomiske ressourcer; familiens sociale udstødelse ved at være anderledes i omverdenens øjne. Faderen formede et helt kulturelt mønster, der bidrog til at opretholde faderens magtfuldkommenhed. Alle disse former for vold findes også i samfundet, siger voldssociologen Hammerlin. Og det hører med til forståelsen

af en gerningsmands handlinger, om gerningsmanden selv har været udsat for den slags vold, selv når gerningerne er så onde som Breiviks.

Kun ved at fastholde, at en gerningsmand er både gerning og skæbne, at mennesker er både personligt ansvarlige og indfældet i en kultur, opnår vi den nødvendige kompleksitet i vores menneskesyn, hævder forfatterne.

For det tredje udtrykker forfatterne håbet om, at alle gerningsmænd – selv Breivik – kan forandre sig og blive noget mere end deres gerninger. Salvesen håber, at gerningsmændene vil forandre sig senest i Guds forvandlende dom. Salvesen håber også, at Gud tildeler historiens ofre nyt liv i Guds evighed, for kun sådan kan han håbe, at gerningsmændene også finder nåde.

Voldens ansikter er ikke en filosofisk afhandling. Den er snarere et eksistentielt anliggende ind i en tid, hvor terroren udfordrer menneskesynet. Forfatterne har ikke formuleret deres menneskesyn ved abstrakt spekulation. De har snarere vundet deres indsigter ved erfaringer med egne og andres levede liv, erfaringer som de reflekterer gennem teologiens og sociologiens begreber. I terrorens tid giver denne tilgang tyngde til forfatternes protest mod enhver reducerende dæmonisering af terrorister og andre voldelige gerningsmænd.

Mikkel Gabriel Christoffersen

Claudia Welz (red.)

Ethics of In-Visibility. Imago Dei, Memory, and Human Dignity in Jewish and Christian Thought. Tübingen: Mohr Siebeck 2015. VIII + 289 s. € 69.

Denne bog i udgivelsesserien Religion in Philosophy and Theology fra det tyske forlag Mohr Siebeck består hovedsageligt af omskrevne forelæsningsbidrag til tre konferencer afholdt i perioden 2011-2014. Den ene konference markerede åbningen af det tværfaglige forskningscenter Center for the Study of Jewish Thought in Modern Culture (CJMC), som hører under Det Teologiske Fakultet i København og er ledet af professor MSO Claudia Welz, der er redaktøren af *Ethics of In-Visibility* samt forfatter til bogens forord og én af dens i alt tolv artikler.

Ifølge forordet er det bogens formål at undersøge det dialektiske forhold mellem synlighed og usynlighed samt forholdets etiske implikationer. Forståelsen af at synlighed og usynlighed står i et dialektisk forhold til hinanden markeres allerede i bogens titel med kunstordet "in-visibility" og beror på et udvidet synligheds- og usynlighedsbegreb, der ikke er begrænset til at omhandle synssansen eller en opfattelse af synligt og usynligt som adskilte størrelser. Synligt og usynligt er uløseligt forbundet, hvilket ifølge Welz er en filosofisk pointe, der er etisk relevant, da den vedrører spørgsmål om, hvordan vi forholder os til synliggørelsen og usynliggørelsen af andre mennesker, spørgsmål der i bogen bliver diskuteret i forhold til tre nøgle-